

KARAIN MAĞARASI, LEVALLOİS ÇEKİRDEKLERİNİN TEKNO-TİPOLOJİK ANALİZİ

*Kadriye CEYLAN**

ABSTRACT

Levallois cores, which takes first place among other core types, in blank production stage, show significant development in Paleolithic period. This development can be seen between 32 and 4 th archaeological layers of Karain Cave where the stratigraphy is continuous. The proportion of the Levallois cores is not as high as the other core types in Karain Cave but, all the technical criterias are exist. When considered the capacity of the raw material used. The linéal and récurrent type Levallois cores show a homogenic distirbution among archaeological layers. Most of the Levallois cores were changed into discoidal cores by reduction until the raw material exhausted. Thus, also discoidal cores are directly related to Levallois technique. The people of Karain were able to produce cores that suitable for the well shaped blanks from structurally imperfect raw material. Despite of the unsuitable raw material, Karain people had reached their aims to produce tools.

GİRİŞ

Anadolu Paleolitiği dendiğinde akla ilk olarak Karain Mağarası** ve bu mağarada paleolitik döneme ışık tutan teknik ve tipolojik çeşitlilik akla gel-

* A.Ü. D.T.C.F. Prehistorya Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

** Karain Mağarası, Antalya'nın yaklaşık olarak 30 km. kuzey-kuzeybatısında, Batı toroslar içinde yer alan Çadır Tepesi içine oyulmuş doğal bir mağaradır. Önemli Paleolitik dolgular içeren bu mağarada ilk sistemli kazılar 1985 yılında Prof.Dr. Işın Yalçınkaya başkanlığında başlamış olup hala devam etmektedir. Çalışmamız Karain Mağarası E gözünde "doğu profili" ve "ana dolgu" olarak adlandırılan iki bloktan stratigrafik bir düzenle elde edilen materyalin incelenmesiyle ortaya konulmuştur.

mektedir. Özellikle Orta Paleolitik dolgular çok önemli bir kültürü (Mousteri n) ve bu kültürün oluŐmasında birinci derecede önem taşıyan teknikleri içermektedir. Bunlar arasında, çok iyi bir Şekilde organize edilmiŐ ilk yongalama tekniği olarak literatürdeki yerini alan Levallois teknik ayrıca önem taşımaktadır. Bu tekniği açıklayabilmek için öncelikle Levallois kavramını tanımlamak gerekecektir. Günümüzde bu konu üzerinde çalıŐan araŐtırmacıların büyük çoğunluğu Levallois kavramının, önceden tasarlanmış bir taşımalık üretim fikrini içermekte olduğunu savunmaktadırlar (Van Peer, 1993:1). Ancak, Levallois ile ilgili tanımlamalar yıllar öncesine gitmektedir. 1950 yılında Bordes'in Levallois yongayı diğer yongalardan ayırmak amacıyla yaptĐı tanım aynı zamanda klasik Levallois tanımının özünü oluŐturmuŐtur:

“Biçimi çekirdekten çıkarılmadan önce, çekirdeğin özel bir Şekilde hazırlanmasıyla belirlenmiş yonga” (Bordes, 1961:14).

Çekirdeğin  zel bir Şekilde hazırlanması; iŐte Levallois tekniğinde bütün kriterler bu hazırlık evresi üzerine oturtulmuŐtur. Bu hazırlık iŐlemi kısaca; çekirdeğin üst yüzey kabuğunun soyulması, sonrada ya k  k y zc klerle ya da geniş tek bir çıkarımla vurma düzlemi hazırlanması olarak özetlenebilir (Sonneville-Bordes, 1972:63).

Bir paleolitik sitin Levallois tekniğini inceleyebilmek için en önemli veri grubunu çekirdekler oluŐurmaktadır. Tekniğin nasıl uygulandığı ve uygulanıŐının tüm ayrıntıları çekirdeklerin analiziyle ortaya çıkacaktır. Bu gerçekten yola çıkararak Karain Mağarası Levallois çekirdekleri tekno-tipolojik olarak incelenmeye çalışılmıştır.

LEVALLOIS ÇEKİRDEKLERİN KARAIN ORTA PALEOLİTİK YONTMATAŐ ENDÜSTRİSİ İÇİNDEKİ YERİ

Karain Mağarası yontmataŐ endüstrisinin incelenmesi sonucu * Levallois teknik dolayısıyla da Levallois çekirdekler ilk olarak 32. arkeolojik seviyeden itibaren görülmeye baŐlamıŐtır. Bu süreç 4. arkeolojik seviyeye kadar devam

* 1986-1996 yılları arası kazılardan elde edilen tüm yontmataŐ endüstri incelenmiştir.

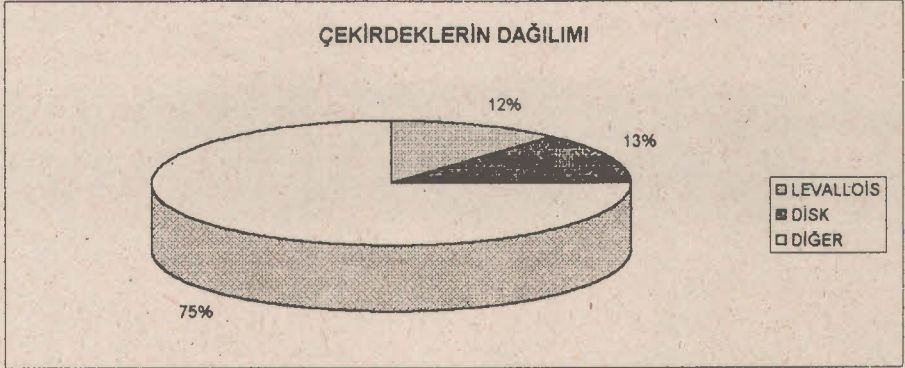
etmiştir. Daha önce Karain mağarası stratigrafisi üzerinde yapılan çalışma sonuçlarına göre, söz konusu arkeolojik seviyeler Orta Paleolitik Moustérien kültür ve Charéntien nitelikleri kapsamaktadır (Yalçınkaya et al., 1991:114).

Levallois çekirdekler, çeşitli teknik kriterler gözönünde bulundurularak diğer çekirdekler arasından ayrılmıştır. Bu kriterleri sıralarsak:

- Onların birbirine zıt iki dışbükey yüzü vardır,
- Yapıları asimetriktir, yüzlerinden biri diğerinden daha kalındır,
- Çıkarımın yapıldığı ilk yüz sürekli ya da aralıklı, çevresi boyunca yongalanmıştır ve merkezde kabuk kalıntısına sahiptir,
- Bu yüzün bir kısmında daha çok sayıda yonga izinin olduğu görülür ve;
- Diğer yüz daha geniş bir yonga izi gösterir. Ayrıca, bu son geniş yongadan önce yontulmuş yongaların birbirleriyle kesişen izlerini de gösterir (Van Peer, 1992:5).

Orta Paleolitik endüstri içinde toplam sayıları 1021 olarak hesaplanan, levallois olan ve olmayan çekirdeklerin oranlarına bakıldığında: Levallois çekirdeklerin sayısı 120, önce Levallois olan, hammadde tükenene kadar üzerlerinden taşımak alınan disk çekirdeklerin sayısı 132'dir. Bu çekirdekler Levallois teknikle doğrudan bağlantılıdır. Sayıları 769 olan bir diğer grup ise Levallois teknikle hiçbir bağlantısı olmayan çekirdekleri kapsar. Bu grup içinde, iki yüzeyinde yongalama için kullanıldığı, sistemli bir vurma düzlemi hazırlığının olmadığı diskoid (Klasik disk biçimli) çekirdekler de vardır (Grafik 1).

GRAFİK I

Görüldüğü gibi linéal ve récurrent metodlarla tanımladığımız Levallois çekirdeklerin oranı çok yüksek değildir. Dikkat çeken bir nokta ise Levallois çekirdeklerin büyük bir kısmının hammadde tükenene kadar yontularak disk biçimli çekirdekler haline getirilmiş olmasıdır.

Gerek Levallois, gerekse disk haline getirilmiş çekirdeklerin genel boyutlarına ve formlarına bakıldığında alet olarak kullanılmış olabilecekleri izlenimi uyandırmaktadır. Özellikle disk haline getirilenler tamamen alet formlarındadır. Bu konuya daha önce dikkat çeken Yalçınkaya, söz konusu çekirdeklerin üretim artıkları olarak terk edilmek yerine, işliklerden mağaraya taşınarak alet gibi kullanıldıkları üzerinde durmuş ancak bunu kesin olarak ortaya koyabilmek için "trasiyoloji" çalışmasının gerekliliğine de değinmiştir (Yalçınkaya, 1992:27-28). Ayrıca bir ya da daha fazla kenarında bilinçli şekilde yapılmış düzeltmeler taşıyan Levallois çekirdeklerin varlığı tüm bu düşünceleri desteklemektedir.

LEVALLOIS ÇEKİRDEKLERİN TEKNO-TİPOLOJİK ANALİZLERİ

Hammaddenin boyutuna, cinsine ve hammaddeyle ilişik yeri arasındaki uzaklığa göre bazı yerel uygulamaların görüldüğü Levallois tekniğın Karain'deki durumu da tamamen hammaddenin özellikleriyle sınırlıdır. Bu tekniğın uygulanışında Karain insanı su ile taşınarak yuvarlanmış, oldukça küçük boyutlardaki radyolarit dere çakıllarından yararlanmıştır. Boyut ve yapısal olarak böylesine spesifik bir tekniğın uygulanmasını zorlaştıran elverişsiz hammadde, yine de caydırıcı olamamıştır.

Sayıları 120 olan Levallois çekirdeklerin morfolojilerine bakıldığında hammaddeye bağı özellikler hemen göze çapmaktadır. Levallois tekniğın bir kriteri olan kaplumbağa bağıası biçimli dış yüz taşıyan çekirdekler oldukça azınlıktadır. Sadece 10 çekirdekte bu özelliğın varlığını görüyoruz. 23 çekirdeğın dış yüzünde tamamen hamyüz ya da kabuk bulunmaktadır. Dış yüzü hazırlanan 87 çekirdekten 48 tanesinde kısmi bir hazırlama vardır.

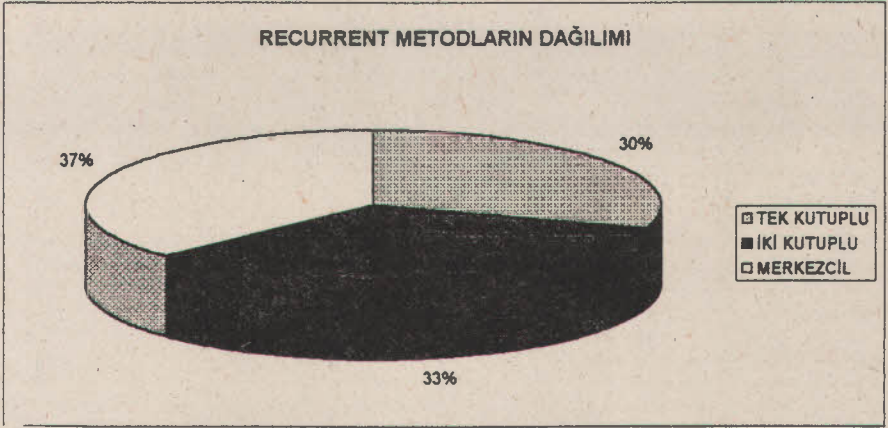
Hammaddenin orjinal boyutlarını gösteren levha I-2'deki çekirdek konuyla ilgili güzel bir örnektir. Küçük ve yuvarlak bir radyolarit çakılın sadece iç yüzeyi hazırlanarak Levallois ürünler alınmış. Kenarlarının bir kısmı ve dış yüzü tamamen hamyüz taşıyor. Levha I-1, 3, 4'deki örneklerde ise köşeli radyolarit parçalardan oluşturulan Levallois çekirdekler görülmektedir.

Karain'de linéal ve récurrent Levallois yongalama metodlarının ikisi de uygulanmıştır. Linéal metodu 28 çekirdek üzerinde görmekteyiz. 86 çekirdeğe ise récurrent metod uygulanmıştır. Geriye kalan 6 çekirdek ise tipik değildir.

Récurrent metod; tek kutuplu (Levha-I:1, Levha-II:1, Levha-III:5), iki kutuplu (Levha-II:2, 4) ve merkezci (Levha-I:2, LevhaII-3) récurrent olarak üç şekilde görülmektedir. Tek kutuplu récurrent çekirdeklerin büyük bir kısmı, aynı kutuptan birbirine doğru yöneşerek çıkarılmış iki Levallois ürün negatifi içermektedir. Bunlar yöneşen tek kutuplu récurrent çekirdekler olarak bir alt tip altında incelenmiştir (Levha-II:1).

Linéal metodlu çekirdeklere oranla Karain'de büyük çoğunluğu oluşturmuş recurrent metodlu çekirdeklerden 26 tanesi (%30) tek kutuplu (bunlardan 16 tanesi (%18) yöneşen tek kutupludur). 28 tanesi (%33) iki kutuplu ve 32 tanesi de (%37) merkezci'dir (Grafik II).

GRAFİK II

İncelediğimiz çekirdekler arasında bir tanesi farklı bir özellik göstermektedir. Çekirdeğin hazırlanmış yüzeyinden Levallois bir yonga, merkezci çıkarımlarla hazırlanmış diğer yüzünün bir çıkarımla oluşturulan vurma düzleminden yine Levallois bir yonga çıkarılmış. Tek bir çekirdekten iki levallois yonga alındığı düşünülürse recurrent metodlu çekirdekler arasında sınıflandırılabilir. Ancak bu çekirdek, linéal metodun esas olan hazırlanmış bir yüzeyden tek bir yonga çıkarma kuralını da bozmuyor. İki yonga da kendileri için hazırlanmış ayrı yüzeylerden alınmışlar. Bu nedenle biz bu çekirdeği linéal çekirdekler arasında sınıflandırdık (Levha-II:5).

Linéal çekirdeklerin büyük çoğunluğunda görülen bir özellik de, çekirdeğin hazırlanmış yüzeyinin hemen hemen tamamını üst yüzlerine taşımış, çekirdek formu çıkarımların alınmış olmasıdır (Levha-III:1-3).

Levallois çekirdeklerin arkeolojik seviyelere göre dağılımına baktığımızda; Ana dolgu ve doğu profilinde 4-32. arkeolojik seviyeler arasında

Linéal ve récurrent çekirdeklerin homojen bir şekilde dağılmış oldukları görülmüştür (Tablo I). Bu metodların belirtilen arkeolojik seviyeleri kapsayan zaman diliminde birlikte kullanıldıklarını söylemek mümkündür.

TABLO I:

ARKEOLOJİK SEVİYELERE GÖRE LİNEAL VE RECURRENT METODLU LEVALLOIS ÇEKİRDEKLERİN DAĞILIMI		
TABAKA (AH)	ANA DOLGU	DOĞRU PROFİLİ
4	1 Linéal	
5	1 Récurrent	
6	1 Récurrent, 1 Linéal	1 Récurrent
7	2 Récurrent, 1 Linéal	
8	1 Linéal	2 Récurrent
9	1 Récurrent, 1 Linéal	
10	1 Récurrent	1 Récurrent
11	2 Récurrent	2 Récurrent, 1 Linéal
12		2 Récurrent
13	1 Récurrent	3 Récurrent
14	2 Récurrent	1 Récurrent
15	1 Récurrent	1 Récurrent
16	1 Récurrent, 1 Linéal	
17	1 Récurrent, 1 Linéal	1 Récurrent, 1 Linéal
18	3 Récurrent	1 Récurrent, 1 Linéal
19	2 Récurrent, 1 Linéal	1 Récurrent
20	2 Récurrent	2 Récurrent
21	3 Récurrent	2 Linéal
22	3 Récurrent	1 Récurrent
23	4 Récurrent	1 Récurrent, 3 Linéal
24	2 Récurrent, 1 Linéal	1 Récurrent
25	2 Récurrent, 2 Linéal	2 Récurrent
26	4 Récurrent	1 Récurrent
27	4 Récurrent, 3 Linéal	
28	1 Récurrent, 1 Linéal	
29	5 Récurrent, 1 Linéal	
30	6 Récurrent, 2 Linéal	
31	2 Récurrent	1 Récurrent
32	3 Récurrent, 2 Linéal	
TOPLAM	60 Récurrent, 20 Linéal	26 Récurrent, 8 Linéal

Levallois tekniğinin en önemli karakterlerinin başında, bilindiği gibi hazırlanmış vurma düzlemi gelmektedir. Linéal ve récurrent çekirdeklerde hazırlanma özelliklerini tespit edebildiğimiz toplam 172 tane yüzücüklerle ya da tek bir çıkarımla oluşturulmuş vurma düzlemi bulunmaktadır. Sayıları 108 olan yüzüklü vurma düzlemleri önemli bir farkla çoğunluğu oluştururlar. Diğer 64 düzlem ise tek bir çıkarımla hazırlanmıştır. İster düz ister yüzüklü

olsun vurma düzlemleri çekirdeğin önemli bir alanını kapsayarak özenli bir şekilde hazırlanmışlardır. Vurma düzlemleri ile yongalama yüzeyleri arasında 90 dereceye yakın bir açı bulunmaktadır. Vurma düzlemi çevre ölçüleri 11 mm. ile 48 mm. arasında değişmektedir. Jandarma şapkası şeklinde topukların elde edildiği düzlemler ayrıca belirlenebilmiştir (Levha-III:1).

Gerek linéal, gerekse récurrent metodlu çekirdeklerin üzerinde, önceden belirlenmiş çıkarım negatiflerinin durumları dikkate alınarak bu çıkarımların özellikleri tespit edilebilmiştir. Bunlar arasında azımsanamayacak bir miktarının (47 tane) durumu biraz farklıdır. Bu çıkarımlar yongalama sırasında, hazırlanmış ya da doğal halde bırakılmış çekirdek kenarından bir kısmını üzerlerinde taşımaktadırlar. Belirtilen kenarlı çıkarımların sayısının oldukça yüksek olması çeşitli düşünceleri doğurmuştur. Levallois bir çekirdekten kenarlı bir ürünün alınması; yeterli bir dışbükeyliğin hazırlanmaması ve vurma düzlemine darbenin yöneltileceği noktanın belirlenmemesi durumunda, kısacası tekniğin uygulanışındaki yetersizliklerle oluşabilir. Ancak, hammaddenin boyutlarını gözönünde bulundurarak, küçük boyuttaki hammaddelerin redüksiyon şeklini sınırladığını, bundan dolayı da bazı yetersizliklerin olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Öte yandan, Karain insanının özellikle kenarlı parça üretmek ya da küçük boyuttaki hammaddeden en büyük boyutta yongalar alabilmek için bilinçli olarak böyle bir yöntem uygulamış olabileceklerini de düşünmek gerekir.

Récurrent çekirdeklerden elde edilen ürün sayısı 2-5 arasında değişmektedir. Başarılı ürün ortalaması 2'dir. Gözlemlediğimiz bir nokta da, özellikle merkezci récurrent çekirdeklerle disk biçimli çekirdekler arasında geçiş formunu oluşturan çekirdeklerde ortalama 3 üründen sonra alınan ürünlerin başarısız olması ve taşımalık elde etmeye yönelik olmayan bir amaçla çıkarılmış olmaları izlenimi vermesi oldu. Eğer durum buysa, Karain insanı, istediği formda Levallois taşımalıklarını elde ettikten sonra, tekrar taşımalık üretemeyeceği bu çekirdekleri bir alet formu vermek için yontmuş, üretim artığı olan çekirdekleri atmak yerine ekonomik bir tutum izleyerek onları alet olarak kullanmıştır.

Levallois çekirdeklerin, çıkarımların alınacağı yüzeyleri belirgin bir şekilde hazırlama izleri taşımaktadır. Levallois ürün negatiflerinin bütün yüzeyi

kaplamasından dolayı hazırlama metodu anlaşılmayan 16 çekirdek dışındaki çekirdeklerin hepsinde merkezci bir hazırlama söz konusudur. Sadece bir uçlu Levallois çekirdek klasik uç metoduna uygun olarak hazırlanmıştır (levha I.3). Saptanabilen minimum hazırlayıcı yonga negatif sayısı 7'dir.

Levallois çekirdekler üzerinde, uzunluk ve genişlik ölçüleri alınabilen negatiflerin hangi taşımak tipini gösterdikleri belirlenmiştir. Toplam 124 taşımak negatifinden 111 tanesi yongaya 12 tanesi dilgiye, sadece bir tanesi de uca aittir.

Daha önce sözettiğimiz kenarları düzeltilenmiş çekirdek sayısı 5'tir. Bunlardan 4 tanesi tek kenardan, 1 tanesi de iki kenardan düzeltilenerek kazıyıcı alet haline getirilmiştir (Levha III:3-5).

Çekirdeklerin uzunluk, genişlik, kalınlık ve çevre ölçülerine baktığımızda arkeolojik seviyeler arasında değişkenliğin olmadığını görüyoruz. Levallois çekirdeklerin uzunlukları: 21 mm. ile 82 mm. arasında; genişlikleri: 22 mm. 69 mm. arasında; kalınlıkları: 7 mm. ile 34 mm. arasında; çevre ölçüleri de 86 mm. ile 254 mm. arasında değişmektedir.

Ölçümlerde görüldüğü gibi en düşük değerlerle en yüksek değerler arasında oldukça fark vardır. Ancak, şu noktayı belirtmek yerinde olacaktır ki, büyük boyuttaki çekirdekler, çok küçük ve yassı olan aynı zamanda da büyük çoğunluğu oluşturan çekirdeklere oranla çok azdırlar. Linéal çekirdeklerin uzunluk ortalaması 36. mm., genişlik ortalaması 36 mm. ve kalınlık ortalaması 16 mm.'dir. Oranlardan da anlaşıldığı gibi linéal ve récurrent çekirdeklerin boyutları arasında belirgin bir fark yoktur.

Linéal çekirdeklerden çıkarılan son ürün negatiflerinin uzunluk ortalaması 29mm., genişlik ortalaması 25 mm., récurrent çekirdeklerden çıkarılan son ürün negatiflerinin ise uzunluk ortalamaları 25 mm., genişlik ortalamaları 22 mm. olarak saptanmıştır.

SONUÇ

Bu çalışma ile Karain mağarasında taşımalık üretim aşamasında ilk basamağı oluşturan çekirdekler içinde, önemli bir teknik gelişimi sergileyen Levallois çekirdekler tekno-tipolojik açıdan incelenmeye çalışılmıştır. Böyle bir incelemenin arkeolojik ve jeolojik olarak kesintisiz bir katlaşım gösteren önemli bir merkezde yapılmasının, kültürel gelişimi izleyebilme olanağı sağladığı için ayrıca önem taşıdığı inancındayız.

Karain'de diğer çekirdeklerle karşılaştırdığımızda Levallois çekirdeklerin oranını çok yüksek değil, ancak, bütün teknik kriterlerin olabilecek en nitelikli şekilde uygulandığı yeterlilikte görüyoruz.

Anadolu'da ve dünyada oldukça örneğini gördüğümüz linéal ve récurrent metodlar, Karain'de de başarı ile uygulanmıştır. Ana dolgu ve doğu profilinde arkeolojik seviyeler arasındaki durumlarına baktığımızda, linéal ve récurrent metodlu çekirdeklerin homojen bir şekilde dağılmış olduklarını görüyoruz. Boyutların durumunu da göz önünde bulundurarak söz konusu metodların değişkenliğini evrimsel bir çeşitlenme değil, tamamen kullanılan hammaddenin kapasitesine bağlı bir uygulama olarak değerlendirmek yerinde olacaktır.

Levallois çekirdeklerin incelenmesi sonucu karşımıza öncelikle hammadde kapasitesine bağlı özellikler çıkmıştır. Bir yanda boyut ve yapısal olarak oldukça elverişsiz hammadde, diğer yanda ise bu elverişsiz hammaddeyi istediği formda taşımalıklar üretebileceği çekirdekleri elde etmede kullanabilen ve bunu olabilecek en ekonomik şekilde yapan insan zekası vardır. Hammaddenin boyutlarının ve niteliğinin elverişsizliği, Karain insanının amacını gerçekleştirmesinde bir engel teşkil etmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA

BORDES, F., 1961- Typologie du Paléolithique Ancien et Moyen, Mémoire No:1, Delmas, Bordeaux, 1961

SONNEVILLE-BORDES, D.(de) 1972- La Préhistoire Moderne. L'Age de la Pierre Tailleé, Pierre-Fanlac, Périgueux, 1972

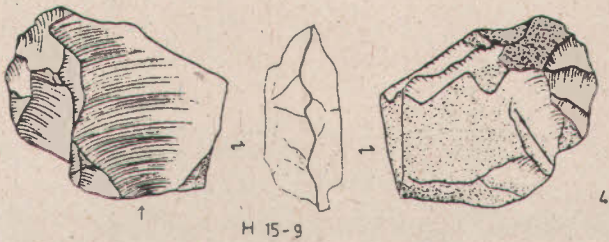
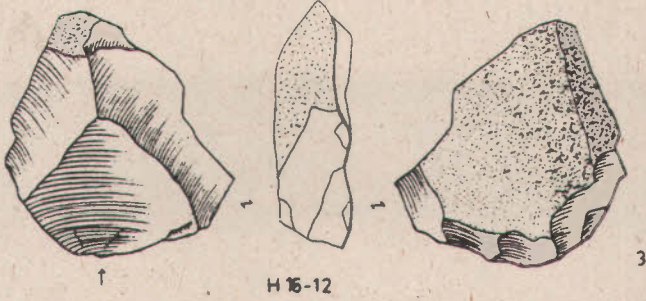
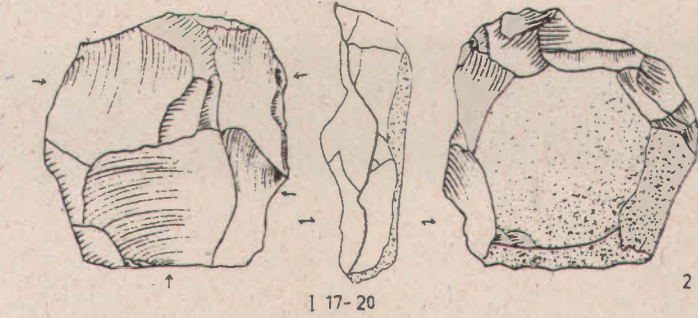
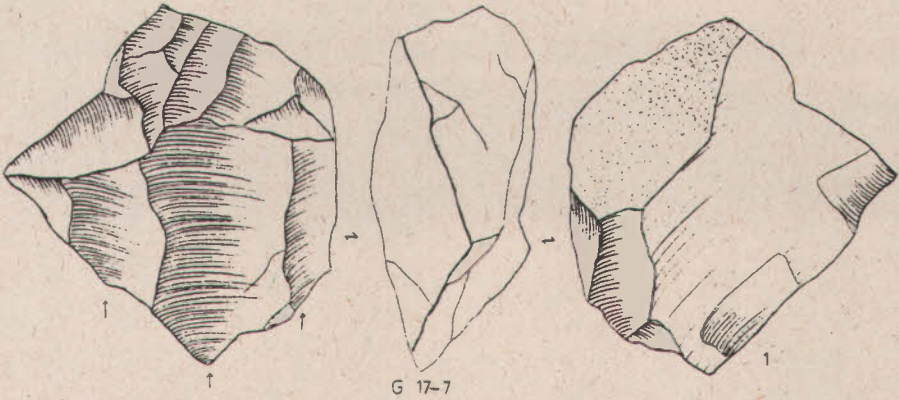
KARAIN MAĞARASI, LEVALLOIS ÇEKİRDEKLERİNİN TEKNO-TİPOLOJİK 183
ANALİZİ

VAN PEER, P., 1992- The Levallois Reduction Strategy, Monographs in World Archeology No.13, Wisconsin, 1992

VAN PEER, P., 1993- "Levallois Definition, Problems and Variability", Conference, The Definition and Interpretation of Levallois Technology, The University of Pennsylvania and Harvard University, 11-15 Mayıs 1993, ss.1-4, Philadelphia.

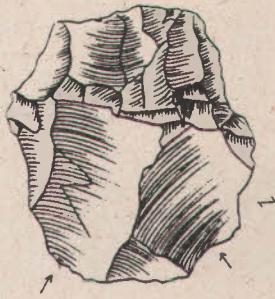
YALÇINKAYA, I., et al., 1991- "Karain 1991 Recherches Paléolithiques en Turquie du Sud Rapport Provisoire", Notes et Variétés, Paléorient, Vol.18/2, ss. 109-121, 1992.

YALÇINKAYA, I., 1992- "1991 Karain Kazıları, "XIV. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara, 25-29 Mayıs 1992, ss.23-42, A.Ü., Basımevi, Ankara, 1993

Levha I

KARAIN MAĞARASI, LEVALLOIS ÇEKİRDEKLERİNİN TEKNO-TİPOLOJİK 185
ANALİZİ

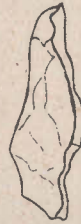
H 15-29

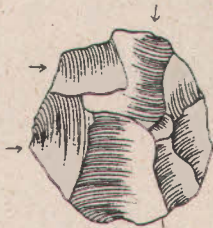
1

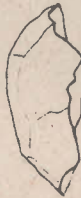
F 15-27

2

G 17-13

3

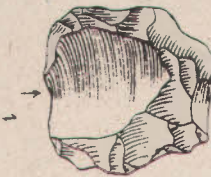
F 15-28

4

H 16-6

5

